„ЗАСТАВА“ излази три пута у недељи: средом, петком и недељом.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 12 фор.
на пола године . . . . . 6 „
на четврт године . . . . . 3 „
на један месец дана . . . . . 1 „
за Србију:
(У сребру)
на годину 120 гроша, на пола године 60 гроша.
а на четврт године 30 гроша чар.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по количини три листа места које заузимају из оваких ситних петит слова, и за сваку врсту плаћа се увек по 6 новчића, а за жиг сваки пут башка по 30 новч.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „Заставе“ у Нови Сад, у кући под бројем 11 и 12 у дунавској улици.

Рукописи не враћају се натраг.

БРОЈ 9. У НОВОМЕ САДУ, У ПЕТАК 21. ЈАНУАРА 1872. ГОДИНА VII.

У НОВОМ САДУ 20. јануара.

Кад је прошли број овога листа већ био изишао из штампе, стиже из Загреба овај брзојав: „Лоњаји позвао преко фмл. Молинарија на ново народну странку на договор. Крестић и Вончина у Пешту већ одпутовали; Мразовић следи. Бедековић захвалио. Говори се, да ће баном постати гр. Јулије Јанковић.“

Ова вест дакле потпуно ујамчава ону у прошлом броју саопштену, која говори, да су изгледи да ће се преговори између гр. Лоњаја односно мађарске владе и народне странке у тројединци наставити ради решења хрватског питања. Уз то још овај брзојав јавља и ко је отишао у Пешту на те преговоре, а и то да је бан Бедековић дао оставку. Што се тиче самих преговора о томе дакле нема сумње да су опет настављени бар у толико, што је мађарска влада, као што се види узела иницијативу у своје руке, те именоване чланове народне странке позвала, да даље преговарање одпочне, или управо да прекинуте преговоре настави. Што се пак тиче оставке бана Бедековића, то ваља још причекати да се потврди, дал је оставку поднео, премда је према околностима сасвим вероватна. Шта више, баш се сматрати мора оставка Бедековића као природна и нужда последица, настављени преговора мађарске владе са народном странком.

Још није могуће знати, дал су преговори између мађарске владе и народне странке у Тројединци заиста и настављени, јер је могуће, да једна или друга страна неможе усвојити услове, под којима је можно наставити, распустом сабора загребачког, прекинут конац споразумлења. Али је Бедековић пред самом том појавом, што Лоњаји позива народну странку на настављање преговора, морао поднети оставку на достојанство банско. Ако се преговори заиста наставе и ако уз то узму повољан ток по исход целе ствари, онда ће влада мађарска оставку Бедековићеву уважити а онда је понајпре у изгледу да ће на његово место доћи гр. Јулије Јанковић. Не пођу ли преговори повољно, не узмогну ли се споразумети преговарајуће странке, онда стоји од двога једно: или да ће Бедековић остати и даље, дакле да му се неће оставка уважити, или пак да ће на његово место доћи гр. Лаци Пејачевић. Ова промена по себи ће служити за спољни знак, какав ток узимају преговори. Ако дакле влада уважи оставку Бедековићеву, те за бана постави гр. Јанковића, онда је то знак, да су преговори повољан ток узели, и уједно ће то бити јамство, да влада мађарска озбиљно иде за споразумлењем. Ако пак дође г. Л. Пејачевић, онда је то знак, да влада мађарска не само да немисли озбиљно ићи за споразумлењем, него на против, да хоће и још једанпут да покуша силом преломити отпор тројединице. Једно или друго пак наступити мора за кратко време, јер ти преговори ако се наставе, неће дуго трајати, а иначе још је мање времена потребно, да се реши у какав ће колосек ући хрватско питање.

Али је сам значај горњег брзојава и њиме обележен догађај врло важан. Из тога што мађарска влада опет позива на преговарање народну странку може се у неколико закључити и на гдекоје узроке распуштања загребачког сабора. Нарочито се овом појавом потврђује све оно, што се говори о узроцима тога распуста на име, да су мађарони хтели тим начином народну странку потиснути са освојеног земљишта, а уједно својом интригом да су и самог гр. Лоњаја изиграли у толико, што су радили и мимо његове воље да се распусти сабор пре него што се вели да је он хтео. Очевидно је, да су мађарони у тројединци мислили тим начином учинити пресију на Лоњаја да их више потпомаже, него што би можда и сам хтео. Да боме, да се неможе сва кривица због распуста сабора одклонити од Лоњајеве главе јер да он није у оној мери подржавао мађароне, неби ови смели онако радити, као што су радили.

У осталом сад је већ учињено, и до мађарске владе стоји да се ствар поправи. По споменутим знацима видиће се, хоћели мађарска влада ићи за тим или не. Гр. Лоњаји могао се и приликом распуста сабора уверити какав је елеменат онај на кога се он хтео ослонити. Ако је државник, зна ће, да ослона нема у „врбовом клину.“ —

Бечки рајхерат још није дошао дотле, да изнесе галичко питање на дневни ред; по томе и нема његова радња никакве важности за остали свет. За галичку резолуцију с којом се уставни пододбор бави не вели се данас ништа. Бечки листови само јављају толико, да уставни пододбор још није готов са својим послом, али не веле, дали ће се одмах резолуција ставити на дневни ред или не, чим тај пододбор сврши свој посао, него јављају, да ће се изнети законски предлог „изборног реда за невољу“ — а о галичкој резолуцији нема ни спомена. „Ванд.“ вели, да гласови о повољном току галичке ствари не значе ништа, и да у њих нетреба веровати. —

У Француској се опет почиње подгревати једно питање, о коме се мислило, да га је сасвим нестало, а то је питање о фузији линија бурбонске породице, те као што се отуда јавља, гр. паришки путује на ту цељ гр. шанборском. Ово истина не спада у политична питања, и само по себи нема никаква значаја, пошто се никога не тиче, како ће две линије једне породице међу собом стајати. Али цељ те фузије, према претензијама те бурбонске породице има политичног значаја, с тога се овде и спомиње као доказ, како републици француској не престају претити монархијске опасности. И ова намерена фузија бурбонаца није ништа друго до једна така опасност, пошто се чини само у тој цељи, да се странка бурбонска у Француској оснажи. По томе је у изгледу, као да се монархисте спремају да републици ископају гроб.

СРПСКО-НАРОДНИ САБОР И ГР. ЛОЊАЈИ.

Говорили смо у два маха о конференцији, коју је држао министар-председник пештанске владе са архимандритом Анђелићем и осталом господом, за које смо јавили, да су на исту били позвани и томе се одазвали. Сад, пошто је конференција прошла, и пошто се зна и шта је гр. Лоњаји истакао за фирму њену, нека нам је допуштено и опет коју рећи у истој ствари, јер је врло замашна.

Као што је већ познато читаоцима овога листа из брзојава пештанског у предпрошлом броју, гр. Лоњаји позвао је познату господу, да се обавести, дал потреба нашега народа изискује, да се бира црвена поглавица, да се бира митрополит. Мађарски листови додају овоме још и то, да се министар-председник хтео информовати о свима нашим просветно-народним стварма. Као што је такође из споменутог брзојава познато, позвани и скупљени чланови на тој конференцији, одговорили су на то питање Лоњајево, да је заиста потреба, да се митрополит бира. То је дакле резултат те конференције, или боље, толико се пустило на јавност, као резултат њен.

Но ми ћемо бити тако слободни, да посумњамо, да је гр. Лоњаји само за то позивао „нотабилитете“, да их пита, је ли потреба народа нашег, да бира своју поглавицу црквену. Узети лиј то за цељ конференције, било би врло наивно. Гр. Лоњаји није још ни са које стране, где га познају, карактерисан као „наиван“ политичар, него баш на против. Да му је стало само за тим, да сазна, је ли потреба по наш народ, да добије своју црквену поглавицу, није му било потребе никога позивати да пита, а најмање оне, који нису компетентни ни пресуђивати потребе народне. Гр. Лоњаји врло добро зна, или би требало да зна, да је сабор народни тумач народних потреба. Сабор пак летос је закључио, да бира митрополита, и што га није бирао, било је за то, што је влада пештанска томе стала на пут, ставив и саму круну извршењу тога закључка на супрот. Ми пред таком чињеницом заиста не разумемо гр. Лоњаја, кад га видимо, где пита владине чиновнике, дал је потреба да се митрополит бира или не. Ово се само као хотимично игнорање права народа нашег од стране мађарског министра-председника сматрати може. Народ српски има своју, законом ујамчену црквено-народну автономију; у опсегу те автономије њему припада право, да уређује своју цркву и школу као и добра народна. Орган преко кога народ своје автономно право то врши, јесте сабор народни. Што сабор нађе за нужно да треба учинити, то је онда потреба народна. Ми дакле заиста не појмимо, зашто се онда гр. Лоњаји мимо сабора обраћа на поједине особе, да и не говоримо о томе, што он у опште нема никаква посла у нашим унутарњим црквено-просветним стварма. Мимо сабора питати друге људе за потребе народне, значи у овом случају то, да гр. Лоњаји одриче и народу и сабору право самоопределења, које је ујамчено законом о автономији, те да и народ и сабор ставља под туторство особа, које му се свиде по вољи.

У осталом, то питање није никако ни имало места, јер упитани чланови конференције могли су одговорити исто тако да није потреба, као што су одговорили да јесте. Па метимо случај да су одговорили да није, — шта би онда било?

Ако је народу потреба да бира поглавицу црквену, он би је ипак бирао; па ако би му влада у томе стала на пут — као што је учинила летос — онда би она дошла у сукоб са народом, што свакој влади у интересу лежати мора, да се не догоди. Ако народу није потреба, ако народ држи, да му ваља најпре друге прече ствари обавити, па онда се тек латити избора поглавице црквене, да тим као целу зграду доврши, онда опет не вреди ништа, што ће неколико позваних особа на једној конференцији рећи: да јесте потреба да се поглавица, у овом случају митрополит-патријарх бира, јер народ неће бирати. Гр. Лоњаји у овом случају дакле могао је само ту једну намеру имати, да наш народ времена, стављајући закључак саборски о избору митрополита, пресуди неколицине људи.

Ми смо према тежњи мађарске унутарње политике изложили крајњу мету ове конференције Лоњаји-Анђелићеве. Она је држана у цељи, да се, ако је могуће уништи све што је народ себи последњим просветно-народним саборима стекао. Биће дакле без сумње, да је на тој конференцији кован план, по коме се та цељ најлакше постићи може. Колико смо извештени, на конференцији је снотано, да се садањи сабор распусти, и други, по свој прилици само изборни, сазове.

Да богме да Лоњају друга пута и не преостаје. Он у овоме српско-народном сабору види велику сметњу својој политици у стварма нашег народа. Како су пак у његовој бризи о избору митрополита уједно скопчани и неки лични обзири, то се разуме, да му према томе ваља имати сабор, састављен из други елемената. Да се јасније изразимо: ми мислимо, да се неварамо кад кажемо, да је Лоњаји наумио као награду за досадање и будуће заслуге потпомоћи неког и неког, који грамзи за столицом митрополитском, да овај на њу сести може. Како је пак садањи српско-народни сабор прави израз воље и жеље народне, те као такав има у виду једино корист народа; како овај сабор није ничим показао да ће народним добром награђивати агенте ове или оне владе, а најмање да ће бирати за поглавицу црквену онога, који ради против интереса народних — то он наравно, за Лоњајеве намере није ни мало удесан, и за то ће његово мнење за цело бити, да се овај сабор распусти.

Колико смо у последње доба видили, Лоњаји као да не пољми, колико су опасни експерименти са апеловањем на народ онда, кад апелу таком нема смисла. Распустио је земаљски сабор троједне краљевине; сигурно му се то допало, пак хоће да распусти и српско-народни сабор.

Но сад баш долази главно питање: шта се мисли постићи, ако се распусти српско-народни сабор? Чујемо, како непријатељи автономије народне и садањег сабора ликују, да ће се овај сабор распустити, и да ће се сазвати декларaторски сабор, ради избора митрополита. Из овога се може извести само то: да је дакле мађарска влада стала на пут садањем сабору, кад хтеде летос бирати митрополита, само за то, што је већ имала кандидата свога за то место, а морала је према духу и расположају већине саборске уверити се, да њен кандидат нема изгледа, да ће бити изабран. Како пак по декларaторији може круна потврдити и онога за митрополита који има мањину гласова за себе, ма само један глас, то наравно да би декларaторни сабор потпомогао, да се намера мађарске владе изведе. Али како стоји сазив декларaторног сабора према зак. чл. 44. год. 1868.? По нашем мнењу сазив таког сабора немогућ је, јер би у себи садржао повреду устава земаљског. А влада је ту сигурно за то да чува устав од повреде а не да га сама времена.

Остаје дакле само, да се или овај сабор остави на миру, или да се сазове на место његово други, али по изборном реду од год. 1870. који је лане добио санкцију. У том пак случају, намере Лоњајеве неби се могле никако извести. Ако су у Пешти проучили наше стање, могли су увидити, да је овај садањи српско-народни сабор веран израз народни. У нов сабор могло би само још јаче прононсованог либералног елемента ући, јер у народу самом и нема никакве друге странке; дакле је мађарској влади боље да седи с миром, и да за љубав Петра или Павла, не изазива у народу још већу опозицију, јер је и тако врло велика.

Ми заиста можемо рећи, да нам није жао што влада мађарска сама себи товари неприлике на леђа, али јој ипак саветујемо, да их избегава онде где то не мора бити. Као што се тврдо уздамо, да ће нови избори за сабор троједне краљевине испасти опет у истом духу, какви су били и прошли, тако исто у напред можемо прорећи, да би српско-народни сабор из нових избора изишао у главном опет оваки исти, као што је сад. Архимандрит Анђелић нема нити ће икад имати таког уплива у народу, да је кадар утицати при новим изборима на измену духа саборске већине, т. ј. да је кадар у сабор протурити своју, конзервативно-клерикалну већину.

О томе се за цело и сам архимандрит Анђелић довољане могао уверити, ако му планови допуштају да чистим оком разгледа то земљиште. Не видили он тога, онда се за њега може рећи, да од силних дрва не види шуме.

Што се нас тиче, нама је свеједно. Ми смо уверени да ће народ према свакој интриги која из Пеште или с друге стране дође, одржати мегдан. Жалимо само мађарску владу и председника јој Лоњаја што је тако насретан у избору оних којима је рад помогне; он залаже у њихову корист своје име и углед владе, ставља на коцку одношај владе према народима, што је за владу животно питање, а ови му прикривају право стање ствари, те га наводе на танак лед. Тако су с њиме урадили у тројединци Бедековић, Пејачевић и другови приликом састанка сабора земаљског у Загребу, као што је познато, тако овде ради архимандрит Анђелић и Кушевић.

Лоњаји је врло несретан у избору пријатеља као што се види. Он ће то увидити и сам, али нам се чини да ће то бити тек онда, кад му неће више користити искуство то, као поглавици владе.

Сиромах Лонаји! —н

МЕМОРАНДУМ ХРВАТСКЕ НАРОДНЕ СТРАНКЕ.

„Меморандум тај ког су неколико чланова народне странке поднели гр. Лоњају гласи овако:

Ваша ексцеленција!

Одазивајући се жељи ваше ексцеленције, част нам је дане нам приликом устменог договора од 16. дек. пр. г. информације у погледу тежње и смера деловања народне странке у Хрватској и Славонији, шта више и у самој војеној граници, у следећим главним потезима означити, и из истих изходеће предлоге народне странке нацртати.

При томе се морамо онога истог становишта држати, кога се и приликом устменог нашег договора држасмо, и приметити: да ми осим онога од народа нам приликом разних повода показаног, а и при последњим изборима за хрватски сабор потврђеног нам поверења, никаковог другог особеног мандата немамо, који би нас овластио, такове закључке донети, које би целу домовину везати могле, и то у толико мање, што неимадосмо времена, са нашим политичким пријатељима и једномишљеницима посаветовати се, да на основу тога у стању будемо праве и прецизне предлоге формулисати.

Али ипак и у овом положају опуномоћени, *одлучно стати оним инсинуацијама на супрот, који народној странци подмећу, да она хоће да државоправни спој Хрватске и Славоније са угарском круном, која је уједно и круна хрватске — пореče или побије. Народна странка је тај државоправни спој увек штитила, и то исто тако, као и неразделими и правилни спој зетаља угарске круне са осталим краљевинама и земљама Њ. ц. и кр. Велачанства.*

То држање народне странке можемо ми при свима будућим случајевима, не само у цивилној Хрватској и Далмацији, него и у војеној граници и Далмацији заступати, јер смо тога тврдог уверења, да државна мисао Аустро-Угарске ради свога одржања неизискује *напуштање наше народне екзистенције и оних за исту потребитих услова.*

И баш зато, што онај између Угарске и Хрватске од 1868. утврђени закон изравнања неодговара подпуно условима наше народне екзистенције, наш је народ не само у цивилној Хрватској и Славонији, него и у војеној граници, а смемо рећи и у Далмацији, у отлучној опозицији, не само *против појединих определења тога закона самога, него и противу досадањег вршења истога закона.*

Држећи се при том разлагању и сами закона изравнања, нек нам је допуштено — неспомињући начин постанка тога закона, у интересу цели, којој се по истом закону смера — следеће рефлексије учинити.

Премда је већ у високом кр. одпису од 9. маја 1861. изрично признато, да војена граница један интегрујући део краљевине Хрватске и Славоније сачињава, *и да се услед тога државоправно питање исте краљевине без суделовања заступства и војене границе правно неможе решити*, премда се даље (чл. 30. угар. и чл. I. хрв. сабора 1868.) државоправни спој Далмације са Хрватском и Славонијом, а уједно с тим земљама и са угарском круном очито признаје, из чега би се опет правна потреба учествовања Далмације у решењу свих државоправних, Хрватску и Славонију тицајућих се питања извести морала, *то ипак нити је војена граница, нити Далмација у погледу изравнања узета у обзир.*

Ми мислимо, да не само у нашем, него и у интересу Угарске лежи, да се изравнање учини *трајним* и да ни са које странке приговора не буде, и *молимо дакле прво* да угар. министар, *код круне нашу молбу подпомогне, да се они параграфи изравнања, који интегритет земље за предмет имају, што пре вршити почну.*

Ништа неби тако народне интересе умирило, него подкрепа од стране Угарске у погледу интегритета земље, и услед тога *скорашњи сазив војене границе у сабор.*

Исто тако морамо о оживотворењу §. 66. закона изравнања у погледу Реке нагласити и захтевати, да се у Реци постојеће власти и институције дотле немењају, док се модус решења не обистини.

Онима у изравнању изреченима, али до данас неизвршеним наредбама, принадлежи и та, да се издаду и оделе хрватске закладе и фондови, које до данас још није обављено.

Што се тиче ревизије изравнања, то морамо приметити, да она у §. 50 изравнања изречена независност хрватске владе од угарског министарства у автономним гранама управе са § 44 и 45. у опреци стоји, која се у току последњи година јасно и приметила, и захтевали би, да се исти параграфи у *сагласност доведу, и да се независност хрватске владе, у смислу § 50. конститује.* Напротив морамо, и ако знамо ценити положај бана, затим тежити, да се измене § 51. по коме је бан *председник врховног суда*, јербо стоји са духом модерног државничког живота у опреци, и предложићемо да се предузме ревизија те тачке.

Искуство је за ови прошли година показало даље, да хрватски сабор чрез своје заступство ван земље није у стању био свој задатак испунити; зато ће облик и начин заступништва такођер бити предметом, који ће требати модификације, као и уплив Хрватске на оне предмете, који се и ако заједничке природе, искључиво Хрватске и Славоније тичу, као н. пр. правац једне пруге у опсегу земаљских граница.

Та околност, што су те три гране управе у руци бана, и што он ипак на сабору није лично одговоран, показује потребу, да и она три саветника код тих грана управе са баном одговорност делити морају, које ће такођер дакле морати тачку изравнања сачињавати.

На последку најглавнији захтев народне странке, *промена сада постојеће паушал-системе* за хрватску аутономију, почем је паушалисање земаљски потреба од штетног уплива по економни развитак. Разуме се од самог себе, да тој промени предходити мора тачно испитивање узајмних дужности и обостраног иметка; зато подписани моле вашу екселенцију, да се доходци крајински шума пре решења горњега питања ни на какву једностану сврху неупотребе.

То су најглавније тачке, које су од чести као неизвршене, а од чести као такове наредбе закона изравнања које се изменути имају — вашој екселенц. подносимо. Почем пак задоволење ових народних захтева од два заступничка тела зависи, којих разјашнење и реализовање много времена изискује, то је онда доста јасно, да народна странка ако ће да има вере и поуздања — неких гаранција имати мора, да ће јој се жеље достојно оценити и потпоре наћи. Те гаранције види она само у постављану такове владе, која ужива поверење народне странке, и желити је, да сабор своју делателност не у опозицији против владе развије, него да што скорије у заједници са патриотском владом успешно и спасоносно делати започнемо.

Узевши себи слободу, ове најважније и најглавније жеље и захтеве народне странке вашој ексц. поднети, изричемо с тим само наше и наших једномишљеника тврдо уверење, нити ћемо се гдекојим основаним приговорима противити, почем од нас жељно изчекивано споразумлење са краљевином угарском само тако чврсто и трајно бити може, ако једно другом изађемо на сусрет.

Беч 19. (31.) децембра 1871.

А. Јакић, др. Г. Рачки, Вончина, Мразовић и Крестић.

КО ЈЕ КРИВ РАСПУСТУ САБОРА?

Службени листови „Аграмерица“ и „Н. Новине“ настоје на опозицију т. ј. на народну странку бацити кривицу ради распуста хрватскога сабора, пак ради те кривице изазивају срчбу народа на њу.

Почим „Аграмерица“ од 20. јануара т. г. бр. 16, из кругова тобоже опозиционалних доноси вест, као да се ту верује, да су „поузданици народне странке“ (Мразовић, Крестић, Вончина, Рачки и Јакић) већ у Бечу се приволели на распут сабора хрватског и *договорили се*, веле „Народне Новине“ од 22. јануара т. г. број 17., *да опозиција нехтеде у никакав договор ступити са преузв. г. министром грофом Петром Пејачевићем, кога беше угарска влада опуномоћила, да настави договарања, и зато се сабар морао распустити.*

Ми препуштамо зрелу суду општинства, да одлучи колико веровања заслужују гласови, који се овако међу собом побијају, али неможемо пропустити да овде неназовемо лажљивом тендециозну ону вест „Аграмеричину“, као да је у кругу опозиције било чланова, који су веровали у то, да су се „поузданици народне странке“ већ у Бечу приволели и договорили. — Кад „Аграмерица“ настоји овакову веру некојих тобож чланова опозиције подупирати оном околношћу, што је кр. одпис датован од 11. *јануара т. г., кад су исти „поузданици“ тобоже још у Бечу били,* онда се служи неистином свеобште познатом, јер се барем у Загребу свеобште зна, да су се поузданици Крестић и Јакић вратили у Загреб већ 4. јануара а Мразовић и др. Рачки 5. јан. т. г. почим је једини г. Вончина, болешћу препречен остао у Бечу, како су се сви угарски министри повратили из Беча у Пешту, то му није било никакове прилике за даљи говор са њима. Кад „Аграмеричина“ тврдња не била овако очевидна измишљотина, ми би се могли позвати и на сведочанство „поштених људи“ министра-председника грофа Лоњаја, и министара Керкапоља, Славиа и Тисе, а напокон и на изправе непобитне. Но пошто „Аграмерица“ заступа ону „клику“ себичњака, који свакако желе препречити свако споразумљење између угарске владе и хрватско-српске опозиције, то ће наше општинство и онако увидити, да се оваким гласовима настоји побудити сумња против поузданика народне странке, у самој странки заметути клицу расула те владу угарску упутити, да народна странка није сложна и слогом снажна па ни достојна, да се с њом рачун води. Ова намера противника народне странке има свој узтук у поузданици, коју доноси јучерашњи „Обзор“, и на њу упућујемо свакога кога се тиче.

На ову се поузданицу позивамо и против „Нар. Новина“, које тврде, да је опозиција била противна помирљивом настојању, којим су се како признају и саме „Н. Н.,“ одликовали чланови бечке конференције, т. ј. поузданици „народне странке“.

Опозиција т. ј. већина саборска није била у положају предлоге преузв. г. министра гроф. Петра Пејачевића, ни одбити, ни прихватити, јер јој он није ништа предложио.

А није истина што веле „Н. Н.“, *да већина саборска није хтела у обште у никакав договор ступити са њ. преузвишености.*

Преузв. г. министар гроф Петар Пејачевић обавестио је нас подписане 15. јануара т. г., да ће још исти дан доћи из Пеште министарски саветник г. Мирко Боговић, и за мене, М. Мразовића, од грофа Лоњаја лист донети.

На дан 16. јануара т. г. будем ја М. Мразовић позван од преузв. г. грофа Пејачевића и том приликом преда ми он запечаћено писмо с речма:

„Ich bin beauftragt vom Minister-prezidenten Grafen Lonyay Ihnen diesen Brief zu übergeben und Sie zu ersuchen, Ihm noch heute, oder spätestens morgen schriftlich zu antworten. Was in dem Brief steht, das weiss ich nicht.“ — Узевши лист, отишао сам и осведочио се из његова садржаја, да немам на што одговорити, и да ме министар-председник упућује на преузв. г. мин. грофа Пејачевића као свога пуномоћника, с којим могу наставити у Бечу започете договоре. — Вратио сам се дакле к пр. г. министру грофу Пејачевићу, предложио му писмо министра-председника грофа Лоњаја и молио га нека се изволи из његова садржаја осведочити, да немам нашто одговорити, а да сам у осталом приправан њ. преузв. (грофу Пејачевићу) сваку обавест дати, кад год буде то желио, те се радујем што ми је част у део пала управо са њ. преузв. о овако важном послу наше домовине говорити. Прочитавши пружени лист одврати ми њ. преузвишеност: „Ja, ich weiss Ihnen nichts; Graf Lonyay wünscht bloss, dass Sie Ihm schriftlich antworten. — Sonst weiss ich nichts.

После овога се растадосмо, а после 16. јануара није ме гроф Петар Пејачевић звао, није од мене никакове обавести тражио и ја сам држао, да ме нема нити што питати, нити ми што казати, јер није понуђене му услужности од мене тражио.

Дана 20. јан. т. г. дакле иза кога бијаше сабор већ разпуштен, предао је преузв. г. министар гроф Петар Пејачевић мени Н. Крестићу становити спис немачки садржавајући неку основу (Entwurf) поразумка, да га прочитам. Нисам ни доспео прочитати га, већ сам добио од његове преузвишености овај лист: „Haben Sie die Güte, lieber Krestić, mir unter Couvert durch Ueberbringer die Ihnen heute übergebenen Punktationen gleich zu senden, da ich sie höchst nöthig bedarf. 20. 1. Peter Gf. Pejacsevih m. p.“

Нисам могао на ино, него сам те пунктације одмах вратио, акопрем их нисам ни прочитао.

Тек касније смо из другога извора дознали, да је ове пунктације г. министар гроф Пејачевић добио био од министра-председника грофа Лоњаја истодобно са листом мени, М. Мразовићу, намењеним, да их је имао преко мене приобћити опозицији т. ј. саборској већини и да сам ја на ово имао одговорити након поразумка са клубом саборске већине писмено. — Ово би имао бити онај писмени одговор, што га је од мене имао тражити г. министар гроф Пејачевић по налогу министра-председника грофа Лоњаја, кад је тражио одговор на писмо, на које се није имало ништа одговорити.

Осим изправа изворни. којим можемо овај течај ствари доказати. позивамо се и на преузв. г. министра грофа Пејачевића, који ће нам у својем истинољубљу све ово потврдити.

Ово пак буди доказом, како неистинито тврде „Нар. Новине,“ да већина саборска није хтела у обште у никакав договор ступити с. г. министром грофом Пејачевићем *и зато да се морао сабор разпустити.*

Обћинство нека суди: тко је крив разпусту сабора; но његов суд неможе никад изпасти на штету народне странке, ни на штету њезини поузданика.

Навластито ми подписани тај суд мирном савести изчекујемо.

У Загребу 23. јануара 1872.

М. Мразовић с. р.,
Н. Крестић с. р.,

ДОПИСИ.

Из Оточца *(на српско богојављење.)* Кад се обазремо на прошлост, и завиримо у садањост, велику промјену у духу времена налазимо. Тамо религија, овде народност политичну улогу игра. Онда, кад се уз познати језуитизам и сама државна политика врзла око тога, какоће православљу лукавију замку... запети, србин беше и шизматик — све и сва — само не *православни.* Историчан је факт, да је србин стоструком лукавству томе ипак челично одољео. Али на жалост подобна је истина и то, да се на удовима српске цркве овде онде тај отров.... више збиља оличио. Зато србин и вели: „нужда закон мјења.“ И на то има довољно примјера — и осим унијацког крижевачког владичанства — из живота и околице наше. Само у нашој оточкој пуковнији има више сатнија, у којима тако прозвани буњевци живе. Причају стари људи, а и доказују историци, да су та наша браћа буњевци од српске крви... потекли. Ено мајор Бах у књизи (Otočaner Regiments-Geschichte) за пазаришку и св. Ђурђевачку сатнију изрично вели, да ти буњевци *језик, пошиво и обичаје* „влашке“ (то је овдашњи хрвата сува карактеристика српског имена) имају. А Фр. Јул. Фрас у својој књизи (Topographien der Karlstädter Militärgrenze) тврди још, да су они и православни били. За једно од тих буњевачки мјеста вели, да се у њем и данас развалине (Ruinen) манастира и српске цркве налазе. За друго село вели опет овако: die jezige kath. Kirche war einstens wie noch jetzt zu sehen ist, eine griechische) тако и данас нашу српску цркву зову (Bethhaus.) Са гледишта дакле народности и религиозности овдашњи су буњевци порекла српског. С тим је дакле оправдано радознанство некоих скупштинара, који приликом прве српске епархијалне скупштине наше у Плашком, а за сјајном софром г. владике Лукијана жељно распитиваше, да ли код нас збиља: Јакшића, Милошевића, Краљевића Милетића, Јовановића и. т. д. има, а да срби нису?! Богме је нажалост, тако. Шта би? Сила бога немоли. То вам је по нас амо тужна успомена средовјечног бечког лукавства с' једне, и језуицке пропаганде римске с' друге стране. Но данас је струја времена друга. Данас је народност на дневноме реду. Зато данас и она уста, која су некад јавно приповједала *„влашка црква у пакао води“* радије признају, да смо православан — него — српски народ. Нечудимо се ми ни Загребачким службеним „Нар. Нов,“ што оне нас, православним хрватима крсте, него нам је жао на бечки — иначе славенски лист — бивши „Цукунфт“ који србљима у троједници односно Хрвацкој такођер подиме „православни Хрвата“ субституира“ Не саме ствари, него куриозитета ради вредно је овде споменути још школски лист Загребачки „Напредак,“ који за нашу крбаву вели: „Јесам ваша права и коренита Хрватина у кршној и древној крбавији, у којој ни данас невидиш, до ли чиста и коренита хрвата.“

Таково безумље, које ми вјечној заборавности без сваке критике предајемо, може само из „Загреба“ изићи. Тај назови „Напредак“ српску крбаву крсти Хрватином ваљда с' тога, што је некад римски бишкуп у крбави на Удбини сједио. Знамо ми и сами, да нам ви и некажете. да си у она доба бишкупа и — на буништу наћи могао. Али је овде бишкупе те лошије срећа послужила — не.о оне у Оточцу и на другим мјестима — јер како су дошли тако су и — прошли. И то је једна значајна карактеристична црта, да у крбави живи чисти и челични дух народа српског. Та старина српска, која се не само у наслову горњо-карловачког владике, него и у српским народњим пјесмама радо спомиње, заслужује, да ју србин и са топографског гледишта упозна. Крбава је дражестно и големо елиптично поље, које је равно као длан, и унаоколо са селима окрушено тако, да на истоку села: Пећани Јошани и Висућ, на југу: Удбина и Мекињар, на западу: Подлапача и Бунић, на сјеверу: Дебелобрдо лежи. Сва та села (и још нека мања мјестанца, која овде нису споменута) уједно сачињавају гласовиту крбаву, која преко 12. хиљада овејани чисто српски душа, а једва неки 4. хиљаде *измајсторисани* Хрвата има. Па још има образа тај Загребачки лист јавно рећи: „у којој ни данас невидиш, до ли чиста и коренита Хрвата.“

Осим ти јавни мамелука има небројено још и приватни, који српско име с' највећим огорчењем негирају. На првом су мјесту, *неки* римски свештеници који свој религиозни фанатизам сада замјенише са великим Хрватством (Секта Старчевићијанаца), те су и овде тако — незнам како да обележим — *безобразни*, да и невиној српској дјечици по овдашњим (нажалост) комуналним школама забрањују својим *српским* именом звати се. Ја сам свједок томе. За то ми њима и горњим листовима путем јавности рефлектујемо, да, кад нам немогоше православља сломити онда, кад је и држава абсолутистичном својом силом главни фактор дјела поунијаћења сачињавала, сигурно ће још мање данас нашој народности наудити. Време је ту, да нашу вјеру, коју су прије свакојаким поругљивим именима називали, јавно признају и сами, да је збиља *православна.* Тако исто доћиће време и није далеко, да ће на подобни начин и наше српско име, које сада са „влах“ и „православни Хрват“ замјењују, као таково признати. Summa Summarum; пре или после морате нас признати за оно што и јесмо, православни српски народ. —

И данас је српско богојављење у овдашњој српској цркви торжествено прослављено. Црква беше србадије дубком пуна, да се у њој ниси окренути могао. На свршетку литургије у најбољем реду уз хармонично пјевање црквени пјесама, весело свирање војене гласбе (музике,) уз јасни глас милозвучни звона српски, и рикање велики топова ишло се на гаштицки велики мост, гдје је водосвећене *мајестетично* свршено. Та и богу чисто мило беше. Пригријало сунце као о илињу. После освећења воде истим редом и душе наслађењем вратимо се у цркву натраг, гдје је овдашња учећа се омладина српска црквене пјесме врло лепо пјевала, које нашем учитељу брату Стеви Чутурилу на поштење и част служи — док је свештеник кропио св. водом и навору дјелио.

Ово друго приобћисмо само зато, нек се зна, да српска развијена свијест и у Оточцу живи. —

УГАРСКИ САБОР.

Седница од 8. (20.) јануара 1872.

(Свршетак.)

Карло Керкапољи министар финансије: Ја хоћу сасвим укратко да одговорим, особито на неке речи посланика г. Милетића. Слажем се потпуно са дебрецинским послаником у томе, да граница није тек са краљ. наредбом добила право на уставни живот; то је она имала као део земље св. Стевана, од како је круни подвргнута. Но ако све то признајем и признаје сва влада, томе није узрок, да ако она није тако мислила, већ је узрок у томе што у почетку уставне ере нису уклоњене биле препреке, које су стојале на путу извршби тога права. Те су препреке дубоко у и институцијама укорењене. Требало је дакле времена, да се оне уклоне. То је узрок што смо се као што сам каже задоцнили. Но један је део ових препрека уклоњен, то је управо цел ових прелазних уређења, да се и друге уклоне, па да се постигне опште жељена цел. Не слажем се дакле са г. Милетићем, да се границе право, тек од онога дана почиње, када је краљ. наредба изишла. Но баш зато влада је све учинила, што је требала и што је могуће, и она је на сваки начин за то, да се учини све што је по природи ствари нужно и могућно. Г. Милетић вели, да влада само каже, ал недоказује зашто они делови неби одма могли бити учесници законодавства.

Ово се управо судара са оним препрекама, о којима сам говорио. Има прилика где могу бити на месту уставне форме, ал не може битност уставности. Да смо применили форме, када не можемо битност, опет би нас, — владу кривили. Држати с једне стране народ под војничком стегом и командом, а с друге стране послати га у законодавство, то није уставност у битности, већ уставност у форми. (Живо одобравање). И пошто влада више

цени начело уставности, него да би га била у стању фалзификовати, зато хоће прво да уклони препреке, да ако после буде запитан народ, слободно управљени народ, да слободно може одговарати. Ево видите препреке. Са том смо ствари као онај, који је на кривом путу дуго ишао, па је доцније увидио, да тако цел постићи неможе, морао се дакле вратити натраг, па узети прави правац. Ми сад идемо на ономе кривом путу, па шта се враћамо, неможе нам нико пребацити, зашто то чинимо? зато, да можемо поћи са онога места, са којега ваља. (Допадање).

Сад хоћу да одговорим на неке финансијске примедбе г. Милетића за то, јер је увек добро, да чине у правој светлости видимо, и уверен сам, да ћу и њему самом учинити услугу.

Он држи, да финансијско стање није тако, као што то влада извештава. Само на две тачке његових примедаба хоћу да одговорим, јер то ће ваљда бити довољна опомена, да увиди, да се преварио, и како се преварио у двема стварма, могао се и у другима. Једна се примедба односи на кордон. Добро је приметио, да ако ће се она стража сматрати само чистом стражом за кулук, онда се за ону нужни трошкови не могу урачунати искључиво ни самој граници Хрватске, јер се тичу целе Угарске. Но она је стража за кулук, а уједно и за порез. Па ако се мало боље испита ствар, увидиће сваки, да руковање и контрола за кулук, као такова, само у једну руку изискује услугу те страже, и доказаће се, да 30% пада на контролу за кулук, а остало све на порез, и тако се ови последњи трошкови, ли само границе тичу. То је узрок, што је међ приходе метуо и оне своте, које су већ пре тога у Угарску благајну текле, од некојих индиректних пореза, но које су већ врло градиране, зато што смо од њих припадак државним дуговима и заједничким трошковима одбили. Управо за то, што код контроле за кулук постоји та примедба, зато сам у целој номиналној вредности њима урачунао оне приходе, од којих 60% увек на заједничке трошкове иде.

Друга је погрешка у рачуну исто тако као и у сваћању, која још горе посљедице имати може, сљедећа. Г. посланик је израчунао, колико може теретити границу по оној квоти, коју је он овде установио, т. ј. по 1·6 које је он за основ узео. Он је 1·6 применио на угарску квоту. Ово је фалишно сваћање, јер 1·6 целе заједничке квоте не само Угарске тиче се границе, т. ј. од 100—1·6 а не од 30.

Но при свем том слажем се потпуно са г. заступником у томе, да ће временом, ако учинимо све што је зато нужно, што угарска влада неће пропустити, да ће велим, граница и сама бити способна, да сноси терете, које јој привремено сада ми, у непроцветном стању принашамо.

Пошто се дакле и господа посланици Тиса и Милетић слажу, да се предрачун границе прими, молим, да штов. кућа изволи са призрењем на у речима г. Тисе споменуте околности, примити владин предлог. (Вика, примићемо). —

Вићеђује Бабеш: Штов. кућо! Предмет, који је данас на дневном реду садржава у себи така питања, која захтевају, да се темељно проуче. Пре свега о једном начелном питању се овде окреће. Оно начелно питање, када се почиње граничарски народа уставно право, и кад је ступило у живот? Мој врло штовани садруг др. Свет. Милетић тврди, да од оног часа, кад је Његово Величаство изрекло, да апсолутистична влада престаје у граници, и место ње ступа уставна.

Ја са моје стране то не тумачим тако као што то тумачи г. Тиса и г. министар финансије. Он није тврдио, да народ није имао уставног права, него је само то право обустављено било. У осталом о томе би се млого могло говорити; да ли је граничарски народ имао уставна права онда, када ни провинцијалан народ није имао; јер је позната ствар да ни провинцијални народ пре 1848. год. није имао уставног права, уставност је била својина племства, и неког дела грађанства. —

Са историчног гледишта узето није чиста тако ствар, као што ју је Тиса и министар финансије преставио. Јер ако логично узмемо код човека, када се роди, таки ужива права, и чим у државу ступи, таки има и уставна права: но овде је реч о писаној уставности, онда морамо допустити, да граничари не имају пре 48 год. уставног права. —

Даље се рекло, пошто је уставност код граничара била обустављена дуго времена, велике се тешкоће изродише, с тога и нису могли таки у уставност прећи, нужна је дакле октројка. — Но и министар још и даље иде, и тврди, да би абсурдум било под војничком управом уставна и државна права уживати. Ово држим да је у опреци са законом од 48 год.; јер закон од 48 год. дао је граничарима уставно право, па и у живот је ступило, при свем том није војничка управа уништена била. —

Но има и други случајева у уставном животу; тако знамо, да у Француској војска под оружјем гласа, па и у другим државама се то догађа, па зар код нас није народна гарда гласала 48 год., ма да је под оружјем била? Тврђење г. министра о овоме није тако чисто, као што изгледа. Нека је како му драго, но најсмешније је, кад се овде каже, да, чим је њ. величанство изрекло, да укида апсолутизам, таки је постала уставност у граници, па опет их октројишу. Ово је аномалија, кад рекнемо: народе, слободан си, но ја ћу ти скроити законе, ја ћу назначити шта да радиш. Ово је поступак против уставности, штов. г. министре!

Како г. Тиса Коломан тако исто и г. министар жестоко су устали против мог садруга Милетића, кад је рекао, да банатску границу треба сазвати нек саборишу, и да мнење своје изразе о својим пословима. —

Мориц Паво: (упада у реч). Нема Баната.

Бабеш Вићентије: рекао сам, банатска граница.

Мориц Паво: Угарска граница. (Допадање).

Бабеш Вићен. У сваком земљопису тако стоји.

Мориц Паво: У земљопису из „Бахове ере“.

Бабеш Вићен. Ја се не позивам на онај из „Бахове ере“, него на статистику Бранка Фењеша, и он сам говори о банатској граници. — Ово је име предела као Бихар, или Куншаг, и не прејудикује државном интегритету. То је така примедба, која би могла изостати, при оваким важним стварма. Понављам да је требало сазвати граничарски сабор, на ком би они своје жеље изразили, и њине жеље ваљало би у обзир узети. Ово узима поштовани г. Тиса, да би био државни сабор; ја држим, да је то најприроднија и најчистија ствар при почетку уставности. —

Кад г. Тиса и министар тврде да у граници није се могло уједаред увести уставност, а спољна форма пак није се могла одржати, онда друго ништа не остаје, већ саслушати оне, о којима радимо. Јер како у обичном тако исто и у државном животу оно опште правило постоји, да никад не радимо о киме, без њега. Ја тврдим, да у овој штованој кући мало их има, који познају граничарски народ и његове одношаје. Ово није ни можно, ако хоћемо да црпимо наше знање о граници из непотпуни књига, ил из новински чланака. Дакле ми, који немамо моралне квалификације да с онима народима располажемо, ми хоћемо да располажемо, дотично да пресудимо и одобримо владине уредбе? и ово ви називате уставним поступком? истина, да у таком случају, када се у каквој земљи, или у делу, хоће да уведе уставност, наравски, мора се почети са октројисањем; но да тај поступак легитиман буде, нужно је прво саслушати оне, о којима се хоће располагати, јер иначе не узимамо озбиљно уставност кад кажемо да је хоћемо да уведемо, а међутим непрекидно октројишемо. Ја познајем оне наредбе и уредбе, које су у граници уведене и могу казати, да су врло крњаву сензацију учиниле, и да су шкодљиве, па ако и има појединих тачака са којима се некако слажем, слажу и дотични, особито у неким варошима, то су таке тачке које су ургирањем дотичних градова уведене. У опште држим, да врло против уставни дух доказује онај, који под образином уставности неће да саслуша мњење и жељу народа, већ самовољно поступа.

Прелазим на финанцијско питање. Овде би се изискивало врло млого распре, ако би сазнати хтели шта је управо правда? Ја држим, да и не можемо о том питању говорити ваљано, јер о чему је управо реч? О имању граничара.

Јели граница овде заступљена? Има-ли когод о овом мандат? То држим, да нема. Ово је већ аномалија. Ми би хтели да смо уставни, и уставност на оне да излијемо, а онај народ није овде ни заступљен. Говоримо о њиховом добру и злу, а једва их познајемо; а они пак који познају, ти овде нису. — Ја бар држим, ако доиста уставни хоћемо да смо, онда обдржавајмо и уставна начела где не стоје политичне препоне, недржимо оно, што је г. министар изволео бранити, форме немојмо одбацити, него ове држимо, јер више пута и формом избавићемо уставност. —

Ја сам уверен, да се граничарски сабор сазвао, и на основу њихових жеља донеле се оне наредбе, које су ступиле у живот, без њих, да ни народ граничарски не би им се противио, а узрок жалбама, неверујем ни да би биле. Ако се плашимо од тога, да смо у правом смислу уставни, т. ј. уставне форме да одржимо, онда то јавно рецимо, и немојмо свет заслепљавати. Ја би желио, рецимо, ил је неправда успостављење уставности, ил рецимо то, да нећемо уставност. Поступак владе код границе ни са којег гледишта, неможе се назвати уставним; нити да одговара уставним начелима, нити формама, с тога ја на сваки начин неодобравам. О предрачуну ћу толико рећи, да га у опште усвајам, појединце пак никако, јер их и непознајемо, а који их познају, ти нису овде, да би нам разјаснили. Ово је моје уверење на предложени предлог за одлуку и на предрачун.

Танчић Михајло. Штов. кућо! На говор мога садруга Бабеша хоћу нешто да приметим. По њему нужно би било, да су се граничари сазвали и да су се упитали, хоћете ли драги сугрђани да сте учесници уставних доброчинстава. (Бабеш упада му у реч и рече: То нисам казао). — Ово је мени против природе, јер кад је пожунски сабор 1848. год. изрекао равноправност и уставност, није сазвао јобаће и упитао, желе ли они учесници уставности бити, или не. (Допадање). —

Вићентије Бабеш. Штов. кућо! Хоћу нешто да исправим. (Вика. Неможе:) Моје се речи сасвим изврћу, ја то нисам казао, и поново изјављујем, да их је требало упитати, не о уставности, већ о начину уредбе. О овом је била реч, а не о уставности. —

Чернатоњи Лајош. Штов. кућо! Оне неправилности, које су у овој ствари учињене, Тиса је показао, с тога се с њим саглашавам, а уједно готов сам гласати за предлог владин, да јој се поступак на знање узме. — Само ћу неке примедбе учинити на говор. ш. г. Бабеша. Уставно право границе није тако чисто, као што је претставио г. министар фин. и г. Тиса. Ја пак кажем, да о том нема сумње, а то је и сам г. Бабеш казао, да 1848. год. граница није уживала уставно право; тако н. пр. 1866. год. да је упитан г. Бабеш, ужива-ли Угарска уставно право, пошто кроз 18 година није имала, — шта би одговорио? Имала је истина, ал ово уставно право било је скучено и препречено. (Бабеш: Тако је!) Ако ово каже, и то треба да рекне, да је граница, као саставни део уг. краљевине, за оне који су политично квалификовани, имала уставно право, још пре ове сад олакшице.

На другу примедбу нећу много рећи, јер није важна. Он сумњивим држи, јер зато, што су граничари под пушком, може ли се рећи, као што је г. министар финансије рекао, да ми нисмо хтели дотле формалности дати, док битност форме не буде могућа. — Ако сам добро схватио, г. Бабеш пита може ли се уопште рећи, да зато, ако оружје носи, неможе-ли гласати, и позива се на народну гарду. У овом има нешто. Ту је Француска за пример узета, но то не стоји, јер најслободоумнији желе да војска не гласа. Истина је, што је рекао г. министар финансије, да се не врши тим право, кад ко по заповести гласа. Што се тиче оне примедбе, да би требало ипак запитати граничаре; у том погледу радо примам у начелу што је Танчић рекао, што и онда постоји, ма да га је г. Бабеш хтео поправити, јер ни 48 год. не запитасмо оне грађане што нису имали политична права, еда-ли им треба право, или не. Можемо узети за сваки ред народ, да ће благодет, праву чисту благодет приватити, и заиста није било противности, шта више они сачињавају снагу отачбине, што добише благодет. Особита ми се чини беседа г. посланика, што видим да се није бавио тиме, што граничари овде нису заступљени, него се много брине, што није био тамо један конгрес, то је важна ствар. Још би се могло прегорети, што нису заступљени на угар. сабору, али то је већ смртан грех, да се тамо није сазвао један конгрес. (Вика: Тако је, истина! Бабеш упада у реч: То је опадање!) — Опростите за овај профани израз, који је томе још стран: Da liegt der Hund begraben. (Допадање).

Др. Ника Максимовић: Поштовани доме! Није то првина, више се пута већ догађало то а данас особито, да се баш посланици са опозиционих клупа највише опиру оним начелима и начину поступања, што заступају народносни посланици. То је права аномалија, да та опозиција, која сваком приликом и у свему напада на владу према нама окрене лист па кад ми то чинимо, нас опровргава, нас напада а владу у обрану узима. Овај поступак довољно карактерише становиште, што заузима опозиција а особито средња левица према народностима, а нама служи за доказ, да се и од ње немамо многоме надати, кад је реч о томе, да се испуне наши праведни захтеви.

То сам желио констатовати пре, него што би двома посланицима одговорио, који су се данас у том погледу јако одликовали. Један од те г. посланика Танчић казао је, да и нетреба питати један народ о томе: хоће ли да ужива благодети уставног живота? и позвао се на 1848 год. кад је изречена равноправност спахијских поданика (jobvágyok). Ја мислим, да се немогу сравнити бивши спахијски поданици са грађанима крајине, немогу зато, што ови поданици нису имали никакових права онда а што се тиче граничара, сви признајемо, да су они имали уставно право и пре размилитарења крајине и да им је укинута уставност сада на ново успостављена. — Ова присподоба дакле нестоји и по томе и све оно, што је г. посланик отуда неупутно извео.

Г. посланик *Чернатоњи* рекао је такође, да није боме нужно питати један народ, прима ли благодети (áldás) или не. Ја сам истог мнења, да нетреба питати, ако су заиста ван сваке сумње благодети; али ми врло добро знамо, да сваки народ има свој особени положај, има своје особене околности и одношаје и према томе што један сматра за благодет за себе, то за другога није то, шта више за њега је баш штетно, О томе је била реч управо, да ли је пре свега нужно било саслушати граничаре у погледу њихових жеља и захтева и да ли ће они сматрати за благодетно ново стање, што се завело у крајини без њиховог питања. Да они боме нису задовољни са изданим наредбама, установама и тако званим законима, о томе ће се уверити сваки, који се иоле обзире на јавно мнење и који хоће да се о томе обавести из оних органа, у којима се очитује владајуће јавно мнење у крајини (Вика: Застава!) ако је граница, пошт. доме! имала уставност но ако је та уставност укинута била онда је требало — по моме мнењу — и саме прелазне мере донети уставним путем, а не без питања крајишког народа октроисати им такове наредбе и установе, које не само да нису благодетне и благословене него су од најштетнијег уплива по народно-привредни, материјални и душевни развитак њихов. Са народнопривредног гледишта само ћу то да споменем, шта је све учињено са крајишким шумама; но није ми намера сада упуштати се у појединости, доста је о томе већ говорено а за доказ мојим горњим речима наглашујем само то, да је незаконитом продајом ових шума учињена грдна штета крајишком народу. Што се пак тиче њиховог душевног развитка изволите само погледати на школске наредбе, што су издане за границу па ћете се уверити, да је овим уредбама такова школска система уведена, која не само да не одговара жељама тамошњег народа него је баш удешена противу њиховог народносног бића јер тамо се хоће да уведу и заводе се већ у велико немачке школе као овде мађарске. Ја питам дакле г. посланика Чернатоња, је су ли то благодети, што се граници дају и које он помиње?

Г. посланик Чернатоњ пребацује моме посланичком садругу Бабешу, да се он само о томе брине, како би се састао конгрес крајишки а о томе не води бригу, да посланици из границе амо на овај сабор дођу. Ја питам г. посланика Чернатоња, како се он стара, да ови посланици амо што пре дођу? Он непредлаже ништа у томе погледу, ненавађа никакав начин, како би се то извести могло и по томе ја заиста непоњам, како може пребацивати другом то, што сам чини. Ја предпостављам пошт. доме, да је зацело у очи пало г. посланику Чернатоњу, што г. министар-председник вели у своме извештају о уређењу границе, да пошт. кућа узме сада на знање учињена расположења а одгоди законодавна расположења на оно време док се крајина са свим неспоји са Угарском односно Хрватском, кад ће становници њени учествовати у вршењу уставних права и заступљени бити и на овом сабору. Из овога ја навађам да је намера г. министра-председника и пошто г. посланик Чернатоњ одобрава ову намеру да посланици из крајине никада не седе у овој поштованој кући — јер влада мађарска одгађа ad calendas graecas подпуно размилитарење крајине и њено спојење са Угарском (брција). Да је пошт. влада заиста поступала по уставним начелима, да је заиста хтела уважити захтеве тамошњих становника, онда не би парчатала крајину при њеном провинцијалисању него би је целу на једанпут размилитарила. Па кад је то влада онда пропустила, питам, зашто није сада поднела предлог о подпуном провинцијалисању њеном? Та то им је управо највећа жалба да је овако парчатају, да је неће са свим да размилитаре и са дотичним краљевинама споје, да неће да уведу уставно стање у целој крајини. Све то дакле, што г. посланик Чернатоњ моме пошт. посланичком садругу Бабешу пребацује, не могу сматрати за упутно, немогу сматрати за озбиљну реч, него за шалу (Чернатоњ: Опростите) и то такову, која не приличи у овако озбиљним околностима. Кад би ја знао тако добро мађарски језик (Вика: Врло добро знате) као г. посланик, који је уједно изврстан писац, што ја нисам, ја би му шалу одшалио, али овако — не само због тешкоће у језику него и иначе, што држим да је свака шала неумесна при овој одношајној расправи — опомињем г. посланика, да не исволева више одбијати шалом ни досетком оно, што заслужује најозбиљнију пажњу, јер то не води к цељи и може таково огорчење произвести, како још није било у овој кући, што неће бити од користи нити г. посланику нити мени.

Ово сам држао за нужно да одговорим г. посланику, о самом предмету нећу више говорити, пошто га је мој посланички садруг Милетић исцрпио, у кратко само изјављујем, да усвајам предлог за одлуку посланика Милетића и молим пошт. владу, да изволи поднети што пре такав законски предлог, коме би цељ била, да се цела граница наједанпут провинцијалише и споји са Угарском односно Хрватском.

Светозар Милетић: Поштовани доме! Због тога, што сам казао, да је у оном тренутку, кад је краљевско апсолутистично право у граници престало, народ своје државно право добио, због тога ми се пребацило, као да сам ја апсолутиста, и као да народна права од краља доводим.

Ја то нисам тврдио начелно, него хипотетично, исторично. Што се мене тиче, ја неприпознајем никакво монархично право, ја неприпознајем, да народна права од краља долазе, него сам само то тврдио, да је цар и краљ досада апсолутистично владао над границом, и да је сада, почем је апсолутизам уклоњен, народ добио, или боље рећи, натраг добио своје право, које му по природи припада. Али ни ону теорију неприпознајем, да земљиште има своје право, јер земљиште није личност, а где личности нема, тамо ни права неможе бити, него само једно племе, један народ може имати права. Истина, да је држава скопчана са земљиштем, али је главни фактор народ. А шта је то, што пред очима треба да држимо? То, да народ у граници у уставни живот мора ступити. Тај народ броји $1\frac{1}{2}$ милион, више дакле него провинцијални народ у Хрватској и Славонији. Није питање, оће ли тај народ да ступи у уставни живот или не, јер 61, 65. и 66. године били су на хрватском сабору и тражили су уставност; дакле није питање, оће ли ступити у уставан живот или не, него је о начину реч, којим да то буде. Исти народ је део хрватско-славонског народа и то већи део, дакле је питање, да-ли је већи део задовољан са оним, што је мањина за њи урадила, и у колико је задовољна, а у колико желе ревизију опште-правни одношаја. И кад већ то питање стоји пред нама, кажем, да није то препона, што граничари под оружјем стоје, јер није о томе реч, да они, који под оружјем, под милитарном власти стоје, иста уставна права врше, која онај други, не војнички део треба да ужива, него је то питање, зашто да онај народ, који више не подлежи милитарној власти ни војеном министру, него који истина од војнички генерални команданта, али и од ови као неки комесара, посредно, и од уг. министарства зависи, неужива уставна права?

А шта је томе узрок? то, што се угарска влада боји, да кад и граница пошље своје заступнике у хрватско-славонски сабор, ови пошто нису задовољни са саданьим нагодбеним законом, искали би, да се исти измене. Може бити, да ће то захтевати, а имали би и право рећи: Браћо! Ви сте и без нас склопили нагодбу, и ту би и ми имали право коју проговорити, јер је круна 61. 65. и 66. год. изјавила, да при изравнању и ми имамо право учествовати, те с тога хоћемо сад то да и претресемо, односно изменемо“. И опет велим, тога се боји мађ. влада, те с тога уважа провинцијалисање на парчад, јер прво хоће, да се временом не аристократе — јер тамо нема аристократије, нема нити грофова нити барона — него какови вирилци, шпекуланти и колонисани званичници напуне, и унионистичној странци придруже и тако већину сачине; а друго, пуштајући у сабор једну по једну пуковнију, на то смера, да ове увек буду мајорисане, надгласане. И то сам чуо, да се министарство у преговоре пустило са хрватском народном странком, и да је г. министар председник искао од народне странке неколико столица у сабору за изравнање. Но ја држим да ако је влада уверена, да је за границу добро шта учинила, а треба бар она да то верује, то би боље учинила, да настоји, да сва крајина пошље заступнике у хрв. сабор; тим би влада добила 60. гласова, који би са унијонистама већину сачињавала, те влада неби требала просити гласове од нар. странке. (С десна упадање у реч: Доста ће већ бити). Мени није доста; то „доста“ је релативна ствар.

Ја сам већ рекао п. доме! да би нужно било, да граничарски посланици, како они из хрватске тако и славонске крајине учествују у хрватско-славонскоме сабору. Ту је пре свега реч о државноправном питању, т. ј. да они могу сами о том своје мнење изказати, после нам ваља са народноекономног гледишта то питање посмотрити. Треба запитати тај народ, да ли жели у прелазном стању у ком се налази остати, или то стање променути и то на који начин?

Да су прелазне уредбе крњаве, то ћу доказати. Узмимо само једно питање, које са народно-привредног гледишта није од малог замашаја по граничарске становнике. Ту се вели, да ће се престареле шуме исећи и продати, да се приход на комуникацију и учионе употреби. Али где је ту гаранција да ће се баш на то употребити. Знамо какво је аустријско финансијско руковање, стотине милијона тако вам знају шаширати, да ји између прстију не стане. Питам дакле, где је ту јемство? Каже се, има један одбор, што ће назити, да се приход шума употреби у корист границе. Али ко ће назити и контролу вршити, кад је баш у томе одбору већина од владе, и наименовању чланова? где је ту јемство, да ће се контрола праведно вршити? Ја то невидим, а може бити, да неке вера спасава. Но у политици вера не чини блаженим.

Да наведем пример из приватни правни одношаја. Ту се у § 1. вели: за набаву непокретних добара у војничкој крајини да сваки држављанин без разлике мере може земље у крајини купити. То је засад убитачно; може бити, да кад би у крајини већ био уставан живот, да би то имало некаквог смисла. али у том прелазном времену то није ништа друго него с једне стране граничарима везати руке а с друге стране безграничну конкуренцију на њи везане напустити. То може добро бити у време уставне слободе, али не у прелазном времену.

У 6-том §. вели се, да су женски чланови задруге на једнаком делу као и мушки; то не може бити. С гледишта слободе знадем, тако треба да буде, али док је више мање присиљене задруге, против нарави граничарског народа и тамошњи установа. Прелазим сад на финансијално питање. Пошт. г. министар је рекао, да од трошкова за царинску и порезну стражу само 30 постотака спадају на царину, а 70 постотака на порезне чуваре. Ја сам хтео да дознам размер између обојега и због тога сам прегледао дотичне ставке у буџету, али су исте тако збркане, да нисам био у стању, да сразмер између царинског и порезног трошка сазнам. Али ма тако стојао размер ја само то питам, како може то бити, да кад на Угарску, Хрватску и Славонију са крајином заједно спада

до 2,850.286 фор. под рубриком трошкова за царинарске и порезне стражаре, на границу саму дође 903.224 фор. али без Беловара 876.445 фр. Да то истиче из заједничког интереса види се одатле што тамо много страже има. Ако су ови само за крајину, што се не смањи број по сразмеру, у ком је у Угарској и Хрватској? Ако су исти од потребе то нису у корист границе, или бар не само у корист границе нужни, него у корист Угарске и Хрватске. Зато ваља сразмерну поделу терета учинити.

Поштовани министар финансије рече: да сам тамо где сам набројао трошкове граничарских чета, што на 1,600.000 фор. износе, узео $1\frac{6}{10}$ квоту крајине само према угарском делу заједнички трошкова, а да је то погрешно, јер је та квота установљена према укупности заједнички трошкова. И на то сам ја помишљао, али прво: та је квота без границе о њој установљена; друго ако и тако узмемо ствар, то сам у напред избројао да кад на беловарску županiju долази по мери $\frac{4}{10}$ свота од 316.826 фор., то би на осталу крајину са $1\frac{6}{10}$ постотака дошло: 1,267.304 фор. т. ј. још свакако мање од 1.600.000 фор. На после ту би био трошак и заједничке војске, и заједничке ствари. А какав је промер између војске и других заједнички ствари, то ја у овом часу нисам могао израчунати, али свакако могу тврдити, да 1,600.000 фор. не може на терет границе пасти.

У моме предлогу за одлуку 3-ћа тачка односи се на бачко-банатску или као што се некој господи допада, на угарску граничарску Бачку и Банат. Веле на што да се сазива тамо конгрес и један господин, који је највећма томе противан, да се у друштвеном животу немачке речи употребљују, и сам се овде у сабору послужио немачком изреком: „Hier liegt der Hund begraben“. (Смеј). Може бити да је тамо нешто закопано, али није псето, него је право закопано, особито ако прелазне наредбе промотримо, па не само те него и друге наредбе.

Мој предлог не тражи, да народ у тој крајини напрам угар. сабора дође у одношај уговарајући странака; ту није реч о пактуму конвентуму, премда смо и на то имали право на основу тако звани привилегија, а управо равноправни диплома од угар. краљева са подписом уг. канцеларије издани, но овде је реч о томе како да се тој крајини и у прелазном стању даде прилика да се изјасни, ко жели, да се организује, и како да у уставни живот ступи. Године 1861. сазвао је краљ уз пристајање угарске дворске канцеларије српски конгрес, не зато да тамо што законодавно утврди, него да своје жеље и захтеве изрази. Па питам зашто не би се могао и овде на тај начин конгрес сазвати а најзад последња реч свакако остаје овоме сабору тако, да и они буду овде заступљени. Незнам, зашто не би могла ствар тако стајати, кад то не дира у угар. државно право, а поштује хисторична права српског народа, и ја држим, да не би повредили угарско државно право нити слободу и устав, шта више такав поступак би могао расчистити диференције, и пут би показао, којим се начином и путем може осигурати наш народ у административном, политичном склопу, на друштвеном и културноме пољу и да поред свега тога државоправно заједно држимо и наша права бранимо. У овоме не налазим таково што, што би се могло смртним грехом назвати, као што је то г. посланик Чернатоњи у своме говору рекао.

Ово су ми биле приметбе, што хтедо на оно, што је овде говорено учинити, и опет молим п. дом, да изволи мој предлог за одлуку примити, и пошто се састоји из 4. тачке, изрећи, да га узима за основ специјалне дебате.

М. Лоњаи председник министарства: Поштована кућо! Пре гласања не могу пропустити, а да на говор г. предговорника неколико примедаба неучиним. Као што сам из његова говора могао разумети, он пре свега криви владу, да јој није у чистој намери, да учини за провинцијалисање границе нужне кораке, и он то као факт представља. Нек ми је дозвољено приметити, да је истинита ствар, да је влада ради провинцијалисања нужне кораке не само учинила, него — и то је опет факт — да су пуковније већ и провинцијалисане и да су заступничка и уставна права ове две пуковније у ред доведена. (Одобравање.) Даље је факт, да је прелазне наредбе, што су ради провинцијалисања учињене, и којих садржај п. кући имао сам срећу показати цело становништво границе прстивно тврдњи г. посланика с одушевљењем примило, увиђајући, да ће тиме сви непријатни односаји, што кроз векове постојаше, постепено нестати.

У том погледу ће дакле провинцијалисање одиста и следовати.

Факт је даље — и ту ћу да наведем изјаву самог министарства, да из уредаба, што су у граници учињене, извире, да влада поштену намеру има, да све што је ради провинцијалисања могуће, учини. Све дакле, што је г. посланик као факта и окривљење владе извео, одричем, што сам засведочио, наваћајући сама факта. Г. посланик је у окривљењу владе особито нагласио, да је на зло употребила своју власт. Нек ми допусти п. г. посланик, влада би онда на зло употребила своју власт, кад би се држала оног пута, што јој он у погледу хрватског сабора препоручује, јер г. посланик рече, најпростије би било, те не би се морала бочити с Хрватском и противности изједначити, кад би својом силом одредила у граници изборе, те би под војничком управом из границе у хрватски сабор одаслати посланици свакако владиној странци припали, те би се тако лако до већине дошло. Али нећемо тако на зло употребити власт, напротив изволите си и у будуће запамтити, да ће влада за дужност сматрати против свију смерања, против постојећих закона и интегритета уг. круне своју власт употребити. (Живо одобравање).

Председник. Питање је, да ли се кућа задовољава с овим заисканим и предложеним поднеском, и да ли га узима на знање? (Узимамо на знање). Даље: да ли ће вотирати оне ставке у буџету, што су досад нерешене биле. (Вотирамо).

Кол. Сел извештач: Гледе начина гласања имам срећу од стране фин. одбора предложити, да изволи кућа закључком изрећи, да ће се у буџет за границу прелиминирати сви ставци у оном облику, као што су у фин. одборском извештају узети у буџет за год. 1872. (Опште одобравање).

Председник. Прима ли п. кућа? (Примамо). — Прима се.

Др. *Свет. Милетић.* Молим изволите на гласање поднети мој предлог за одлуку, јер ја не одбијам трошкове, и ја пристајем на издавање трошкова.

Председник. Гласањем у првом питању је отпао предлог г. посланика, јер се кућа задовољила министровим поднеском, те је тиме и судба вашег предлога решена. —

Да се боље разуме цела дебата саборска о којој доносимо извештај у прошлом и овом броју нашег листа, саопштавамо предлог за одлуку, којег је др. Милетић поднео у седници угарског сабора од 19. новембра 1871., и који је дошао на дневни ред у седници саборској од 8. јануара 1872. приликом дебате о буџету војене крајине. То је тај предлог, за који се у прошлом броју вели, да га чита саборски бележник и гласи:

„Са разлога, што је славонско-хрватска крајина део краљевина Славоније и Хрватске;

са разлога, што је иста крајина двапута, год. 1861. и год. 1865—1865 на слав. хрв. сабору заступљена била, и што је она на истим саборима, и после тога спојење своје са грађанским делом краљевина Славоније и Хрватке захтевала, али на таки начин, да како при уређењу државоправни одношаја ови краљевина, тако и при одређењу начина, и услова разрешења војничко-крајишничке системе, и спојена са грађанским делом краљевена Славоније и Хрватске учествује;

са разлога, да то захтевање не само у општим начелима уставности, него и у тој особеној околности основа налази, што је иста крајина и по просторији и броју становништва већи део речени краљевина, и што су се за стотине година постојања крајине у њој таки односаји како политичне, тако и грађанске природе, развили, да се и сам прелаз из ови у ново стање само учешћем крајишки заступника на задовољство народа у крајини уредити може;

с погледом пак с друге стране на то;

да је највишом уредбом од 8. јуна год. 1870. абсолутистичним начином, без саслушања и учешћа слав. хрв. крајине, и дотичнога законодавства, шта више у главном и без према-подписа, дакле и без одговорности домаће слав. хрватске, или икакве уставне владе не само у начелу поступно разрешење крајине изречено, него међутим и тако привремено стање ствари уведено, које ни уставности, ни потребама и жељи народа не одговора, које већем делу крајишки становника у многоме одузима материјалне са војничком системом скопчане олакшице, непружајући им с друге стране права и пробити уставни грађана, и које је кадро, само смесу и забуну како у јавним, тако и приватним односајима завести, и чвор питања заплести, место раздрешити;

с погледом на то, да су противу тога абсолутистичног и поступног, дакле партикуларног разрешења крајине, и разположења са њеним фондом и добром, многе крајишке општине жалбу подигле, и да се томе поглавито општепознато незадовољство у крајини приписати може;

са погледом на то, да би и онда, кад би се узело, да је у крајини абсолутна владавина била, противусловље било, да се у исти ма, кад се у начелу изрично њено разрешење и припадање уставним краљевинама Славонији и Хрватској, дакле и престанак абсолутне владавине, абсолутним, и како за крајину, тако и за уставне краљевине Славонију и Хрватску прејудикујућим начином одређује време, и начин и услови спајања;

са разлога напослетку, да и права и интерес како крајишког, тако и грађанског дела краљевина Славоније и Хрватске изискује, да се и остали део крајине неодложно и укупно од свакога, па и прелазног, половног положаја и стања разреши, и да у исто доба, или пред тим учествује у сабору краљевина Славоније и Хрватске ради уређења своји одношаја, и односно ради уставне расправе акта, који су абсолутним путем учињени, и који само као предлози уставне владе важити могу;

са погледом на послетку на то, да уг. сабору неће прејудиковати, а свакоме ће на умирење и на задоволење угарског, односно бачко-банатског дела крајине служити, да заступништво ad hoc овог дела крајино према својим особеним околностима изјави своје жеље и постулате у погледу начина свога разрешења и прелаза у уставно грађанско стање; напоследку, да до коначног решења ти односаја ни једна ни друга крајина не може без средства управе остати, и да исти најмање може узкратити држава, које је влада фактично средства и изворе крајине окуповала;

да изволи сабор са погледом на солидарност земаља Ст. круне како у погледу целокупности, тако и уставности, донети

Одлуку:

Г. министар-председник кр. уг. владе позива се, и упућује се: да код Њ. Величаства настоји, и издејствује:

1-во, да се највише уредбе од 8. јуна од год. 1870. о разрешењу војничке слав. хрватске крајине, и начину разрешења, односно прелаза њеног у заједничко уставно стање слав. хрв. сабору у Загребу на уставну расправу и решење поднесе;

2-го, да на том сабору, и то већ у предстојећој првој сесији слав. хрв. крајина заступљена буде,

3-ће, да се исте на угарску, односне бачко-банатску крајину односне уредбе заступништву ad hoc исте крајине на ту цел предаду, да своје жеље и постулате у том погледу уг. сабору поднесе,

међутим пак: 4-то, да се без прејудица за будуће коначно уређење одношаја и стања, и без прејудица за све интересоване стране како слав. хрватске, тако и угарске, бачко-банатске крајине целој крајини потребна средства одобре, и да се предложени буџет владе за крајину за *основу* саборске расправе узме.“

ПОВИ САД 20. јануара. Као што „Народ“ јавља, пок. *Јос. Матић* мајор однешен је у Карловце и тамо сарањен. Иметак свој завештао је карловачкој гимназији. Цела маса износи 28.000 фор. од којих добијају сродници његови око 12—13. хиљада. Осим тога оставио је у Новом Саду: гимназији 100 ф., саборној цркви 100 ф., другим српским црквама заједно 100 ф., вар. болници 100 ф., убогом дому 100 ф., црквама других вероисповести по 25 фор. Рохусовој капели и руској цркви по 15 ф. — Карловачкој саборној цркви 100 ф., цркви горњој 100 ф., доњој 50 ф., римокат. 25 ф., капели Марија Фрид 15 ф., болници 200 ф. Остаће гимназији око 12 хиљ. фор. —

— Све пријатеље народне позивамо у недељу 23. ов. м. у 3 сата по подне у „српско друштво за радиност“, ради договора, којим начином да се одклони опасност потопа од једног дела наше вароши и да се пострадалима помогне.

ТЕЛЕГРАМИ УРЕДН. „ЗАСТАВЕ“.

Загреб 18. јануара. (За прошли број доцкан стигао. У.) Лоњаи позвао преко фмл. Молинарија на ново народну странку на договор. Крестић и Вончина већ су отпутовали у Пешту; Мразовић следи. Бедековић захвалио. Говори се да ће баном постати гр. Јулије Јанковић.

Пешта 19. јан. Крестић и Вончина дошли су овамо, Мразовић и други доћи ће за њима; већ су на путу.

НОВИЈЕ.

Париз 15. јануара. Одбор у Нанси-у за супскрипцију ради ослобођења француског земљишта од окупације, — намерава обнародовати план, по коме би се влади 500 мил. могло дати на разположење.

У више заступнички скупштина изражено је мнење, да би ваљало изабрати подпредседника републике.

Верзаљ 14. јануара. У народној скупштини поднео је *Наке* предлог да се Наполеон у обтужно стање стави, и да му се добра конфискују. Скупштина нехтеде узети исту ствар као нужну, него упути предлог иницијативној комисији.

Беч 15. јануара. Гр. Андраши, о коме је „Напло“ јавио, да је покушавао Пољаке придобити за уставоверце, изразио се у „Реформи,“ да се он тако мало меша у аустријске ствари, да до данас ни казао није, да се неће уплећати. Пољаци већ неколико недеља неимадоше прилике, ни најмањег израза мнења чути од министара спољних дела.

ПРИПОСЛАНО*)

Одговор Ђ. М.

Држао сам, да је спор с братом Ђ. М. изравнан, и да је отклоњено свако неспоразумљење, које је између нас постојало; али у последњем броју „Заставе“ изиђе он опет са неком „изјавом,“ у којој ме пита за имена неких људи.

Заиста чудно ми изгледа то снебивање. Брат Ђ. М. врло ће се добро сећати, како сам му при личном разговору рекао, да су ти људи с којима он мисли заједнички да ради већином такови, који су свагда међу првима, гдегод треба шта за опште народне ствари радити, и који с тога заслужују свако поштовање; али има међу њима неки таквих, који из потаје буше и каљају све оно, што је честито и поштено, који у неком листу пишу против позоришта и труде се, да у очима народа обарају тај најмилији народни завод, што је муком и трудом целога народа једва у неколико подигнут, који у самом позоришту звижде, кад друга браћа у одушевљењу пљескају који ни част приватних људи не штеде, него је гадним опадањем и клеветама подривају и. т. д. и. т. д., и те сам му ја онда именовао, на што ми је он приметио, да с њима не стојини у каквој солидарности, и ако буде кадгод шта радио, да за цело не ће с њима никад ништа заједнички радити. Од куд дакле да се сад свему томе и невешт чини, као да о томе између нас није било никаква разговора; и на што ме сад пита за њихова имена? Ја те људе презирем и не држим за вредно на јавности ни имена им споменути, јер би се само могао окаљати, кад би се с њима у што упуштао; а ако је брат Ђ. М. противног мњења и држи да је нужно њихова имена изнети на јавност, нека их он сам изнесе, ја сам му их при личном разговору по именице казао.

Међу тим, коме шушка за клобуком, тај ће већ знати, кога се све ово тиче; а ја држим, да ми имамо много важнијих ствари, и да нашем народу не ће бити никакве користи од туда, ако се и даље будемо тим тричаријама бавили и у овоме листу места запремали, за то се без крајње потребе не ћу даље у то упуштати. **И. В.**

*) За ствари под овим насловом не прима уредништво одговорност ни у ком погледу. Ур.

ПОКЛОНИ НА СРП. НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

1. Г. Миша Максимовић трговац из Н. Сада поклонио је 4 рифа црвене кадифе и 3 комадића старога цица.

2. Г. Ђурић и Николић трговци из Н. Сада поклонили су до три фунте вуне у различитим бојама у вредности до 10. ф.

3. Ђура Стојковић трговац у Н. Саду поклонио је две кутијице белих шљока.

На овим поклонима изјављује своју топлу захвалност.

Управа српског народног позоришта.

КЊИЖЕВНА БЕСТ.

ИСТОРИЈА

ЈЕДНОГА ЗАЛОГАЈА ХЛЕБА.

О животу човека и животиња.

У писмима написо Жан-Масе.

Књигу ову написао је као што се озго види чувени француски књижевник Жан-Масе. Она у француској књижевности спада у класичке производе своје врсте. Преведена је већ на све јевропске језике, и у самој Француској прештампавана је више од тридесет пута, а без сумње то неће бити последње издање.

У тој се књизи говори о променама које претрпи залогај хлеба, док нестигне своју цел, а то је: хранење.

Тако корисна наука у овој књизи сасвим готово изцрпљена а при том тако јасно и просто да и најпростији човек може разумети. Тако излагање и разгласило је писца на далеко.

То дело Масејево ја сам превео на српски, и дао већ у штампу, па позивам пријатеље народње, да својим трудом око скупљања уписника помогну да тако корисна књига што више у народу се распрострe.

Ова књига има два дела: Човек, предмет је првоме делу; и тај први део изаћиће у две књиге. Прва ће имати шест штампаних табака, а кошта ће само четири гроша. Према садржају и величини књиге цена је врло ниска, особито што ће бити штампана на лепој сатинираној хартији.

Књига ће изићи на крају јануара. С тога молим да се са претплатом похита.

Другу књигу штампаћу ако буде одзува на ову прву.

Новци и писма нека се шаљу уредништву „Раденика“ у Београд.

Влад. Карић,
суплент полугим. шабачке.

СРБИ ЗАНАТЛИЈЕ

ПОЗИВАЈУ ОВИМ УЧТИВО НА

БЕСЕДУ С ИГРАНКОМ,

КОЈУ ПРИРЕЂУЈЕ НОВОСАДСКО ОДЕЉЕЊЕ „ЗАДРУГЕ СРБА ЗАНАТЛИЈА“.

у суботу 22. јануара ов. г.

У ДВОРАНИ „СРПСКОГ ДРУШТВА ЗА РАДИНОСТ,“ А У КОРИСТ

фонду „задруге Срба занатлија“.

☛ На „беседи“ ће говорити г. *Светозар Марковић*, певаће г. *Ружић* и гђа *Ружићка*, декламоваће г. *Брани*, чланови срп. нар. позоришне дружине, који из љубави према цели ове забаве обећаше суделовати. На игранци ће свирати капела срп. народ. позоришта.

Цена је на уласку од особе 50 н. — Улазнице су на продају у трговини *Стеве Ратковића*.

☛ Добровољни прилози примају се са захвалношћу.

У Новом Саду 16. јануара 1872.

Одбор „задруге Срба занатлија“.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

(П. Живковић и др.) **Пешта** 15 јануара 1872. Цена раже сваким даном пада. Цена пролетне шенице спала је на 6 ф. $12\frac{1}{2}$ на тако стоји.

Раж на пролеће слабо се тражи: највиша му је цена била 3 ф. $52\frac{1}{2}$ н. Мај. Јуни банатски кукуруз 3 ф. 14 н. продаван; влашки Мај Јуни кукуруз 3 ф. $74\frac{1}{2}$

Пролетна зоб 1 ф. 84. За ову врсту раже плаше се трговци, да бе неће тражити, како се пролетни термин од берзе за отворен прогласи — зато се показује велика потреба реализовања.

Наше млинаре слабо раде, зато се мало и то за незнатне цене куповало. Промета је било 30 000 а цене су пале у 30 — 35 нов.

Шеница 88 *ft.* ц. ц. 87 *ft.* 7 ф. 10—25 н. 86 *ft.* 7 фр. до 7 ф. 15 нов. 85 *ft.* 6 ф. 85 н. до 7 фор. 84 *ft.* 6 фор. 60—75 н. 83 *ft.* 6 ф. 20—55 н. 82 *ft.* 5 ф. 80 н. до 6 ф. 10 н. 80—81 *ft.*

Раж се мало тражи 3 ф. 35—50 нов.

Јечам се најмање тражи 2 фор. 35—45 н. средњи 2 фор. 75—85 нор.

Зоб 1 фор. 80 нов. до 1 фор. $87\frac{1}{2}$ нов.

Кукуруз нови слабо се тражи 3 ф. 40—70 н.

Свињска маст, цена непромењена. Са шљивама никакра радња, јер нема купаца.

КУРЗ ОД 17. ЈАНУАРА.

Сребро — — — — — — — — — — — —	112.90
Дукати — — — — — — — — — — — —	5.45

ОГЛАСИ.

ЈЕДНА КУЋА недалеко од рибње пијаце са 2 собе, кујном и комором, таваном и подрумом и једном засебном собом, кујном, чардаком и шупом у авлији — продаје се из слободне руке. Купци нека се обрате на администрацију овога листа. 658—3—3

ПОЗИВ

НА ТРЕЋУ РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

АКЦИОНАРА ПАНЧЕВАЧКЕ ШТЕДИОНИЦЕ,

која ће се у недељу 13. (25.) фебруара 1872. у два сата после подне у мађистратској дворани држати, на којој ће се о сљедећим предметима већати:

1. Годишњи извештај о радњи друштва.
2. Полагање рачуна са извештајем ревизионог одбора.
3. Определење делимка.
4. Избор управе састојеће се из друштвеног председника и заменика му, и из четир члана управе.
5. Избор управљајућег одбора из двадесет осам чланова, и
6. Избор ревизионог одбора од три члана.

Сва г. г. акционари позивају се овим најучтивије, да изволе на ту главну скупштину доћи.

Улазнице даваће се најдуже до 5. (17.) фебр. 1872. у друштвеној писарници у обичним пословним часовима уз депоновање деоница.

Панчево, 6. (18.) јануара 1872.

665—3—3. **ПАНЧЕВАЧКА ШТЕДИОНИЦА.**

Властник и издаватељ др. Свет. Милетић. Одговорни уредник Стеван Поповић. Српска народна задружна штампарија.